

Muhasebe Meslek Mensubu Adaylarının Etik Algıları: İstanbul İli Örneği*

Meral EROL FİDAN **

Şerife SUBAŞI ***

ÖZET

Son yıllarda yaşanan işletme iflasları ve skandalları, finansal raporları denetleyenler kadar finansal raporları hazırlayanların ve sunanların sorumlulukları üzerinde durmaktadır. Çok sayıda muhasebe meslek kuruluşu, finansal raporları hazırlayan ve denetleyen, muhasebe meslek mensuplarına yönelik etik konulu çok sayıda çalışma yapılmış ve etik standartlarını yayınlamıştır. Ayrıca muhasebe meslek mensupları ve gelecekte bu mesleği seçme isteyen öğrencilerin etik algıları ve görüşleri ile ilgili çok sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Ancak muhasebe meslek mensubu adayları olan stajyerlere yönelik yapılmış çalışma bulunmamaktadır. Bu amaçla bu çalışmada mesleğin başında olan stajyerlerin etik algıları anket tekniği ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Muhasebe meslek mensubu adaylarının verdikleri cevaplara göre, adayların yaklaşık yarısından fazlası mesleki etik kuralları hakkında hiç eğitim almadıklarını bildirmişlerdir. Eğitim aldığını bildirenler, daha çok meslek kuruluşlarının yayınlarından faydalanarak veya stajları sırasında eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Adayların yaklaşık dörtte biri stajları süresinde mesleki etik kurallarına aykırı davranışlar gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Adaylara göre muhasebe meslek mensuplarını etik kurallarına aykırı davranışlara yönelten sebeplerin başında müşteriyi kaçırmamak düşüncesi ve daha çok para kazanma isteği olduğu belirtilmekle birlikte, meslek mensubunu etik dışı davranışlara yönelten sebeplerin içinde dini faktörlerin ve siyasal eğilimlerin etkisinin olmayacağını da belirtmişlerdir. Yapılan analizlerde adayların eğitim durumları ve cinsiyetleri ile etik kuralları hakkında daha önce eğitim almış olup olmamalarına göre istatistiki olarak anlamlı farklılıklar da tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Stajyerler, Mesleki Etik Kuralları.

JEL Sınıflandırması: M41, M14, L84.

Ethical Perception of Accounting Professional Candidates: İstanbul Case

ABSTRACT

Bankruptcies and scandals in enterprises in recent years have drawn attention to responsibilities of not only inspectors of financial reports but also those who prepare and present the reports. Many accounting enterprises have carried out many studies on ethics for accounting professionals who prepare and inspect financial reports; and they released their ethical standards. Also, there have been numerous academic studies about ethical perception and opinions of accounting professionals and students who want to choose accounting as their future jobs. However, there is no study on trainees who are prospective accounting professionals, yet. Thus, this study aimed to discover ethical perception of trainees who are new in the job by using the questionnaire technique. Based on the answers of accounting professional candidates, it was revealed that more than half of these candidates had no training about ethical rules. Others reported that they made use of publications of professional enterprises or had some training during their training periods. Approximately one-quarter of the candidates reported that during their training periods they observed actions against the ethical rules of the profession. The candidates believe that the main motives why accounting professionals resort to unethical actions are the desire not to lose the customers and to earn more money. They also stated that religious factors or political views are not influential on such unethical actions. Statistical analyses revealed that there are significant statistical differences among the candidates regarding their education level, sex and whether they are trained about ethical rules or not.

Keywords: Accounting, Trainees, Professional Ethical Rules.

Jel Classification: M41, M14, L84.

* Bu çalışma Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenmiştir. (Proje No: 2012- 01.BİL.05-02).

** Yrd.Doç.Dr. Meral EROL FİDAN, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, meral.fidan@bilecik.edu.tr

*** Yrd.Doç.Dr. Şerife SUBAŞI, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, serife.subasi@bilecik.edu.tr

1. GİRİŞ

Küreselleşmenin ekonomik boyutta önemli göstergelerinden biri sermaye piyasalarıdır. Bu piyasalardaki hareketlilik finansal raporlarla doğrudan ilişkilidir. Son yıllarda yaşanan ekonomik krizler, işletme iflasları, ekonomik skandallar finansal raporlamanın önemini arttırmıştır. Şu bir gerçek ki finansal raporları denetleyenler kadar finansal raporları hazırlayanların ve sunanların sorumlulukları da büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle finansal raporları hazırlayan ve denetleyen muhasebe meslek mensupları ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmış ve etik standartları yayınlanmıştır. Yayınlanan etik standartları da dikkate alınarak muhasebe meslek mensupları veya gelecekte bu mesleği seçme durumu olan üniversite öğrencilerine yönelik çok sayıda etik ile ilgili çalışma yapılmış olmasına rağmen mesleğin başında olduğu kabul edilebilecek meslek mensubu adaylarına yani stajyerlere yönelik herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmanın amacı bu boşluğu doldurmaktır.

Mesleki etik, meslek mensuplarına, kişisel eğilimlerinden ziyade meslek kuruluşlarınca belirlenmiş kurallar çerçevesinde davranmaya yönlendiren, zorlayan ilkeler bütünüdür. Meslek etiği, mesleğin icrasında toplum yararının gözetilmesini ön plana çıkarır. Böylece dünyanın her yerinde mesleği icra edenlerin ortak davranış kurallarına uymasını sağlar. Son yıllarda, Enron, Anderson Worldwide, Adelphia Communications, Bristol-Myers Squibb, CMS Energy, Merrill Lynch, Xerox gibi şirketlerde yaşanan muhasebe skandalları muhasebe meslek etiğinin önemini ortaya koymuştur. Yapılan birçok çalışma, yaşanan skandalların nedenleri arasında düşük seviyede şeffaflık, çalışanlarda artış gösteren parasal güdüler ve örgüt kültürünün bozuk yapısı gibi etik dışı davranışlara motivasyon sağlayan etmenlerin söz konusu olduğunu göstermiştir (Yalçın, 2011).

Sermaye piyasalarını etkileyen finansal raporları hazırlayan ve denetleyen muhasebe meslek mensubunun sosyal sorumluluk gereği tarafsız davranabilmesi kaçınılmazdır. Bu kapsamda muhasebe meslek kuruluşları mesleki etiğin önemi üzerinde durmuş meslek mensupları için etik standartlar yayınlamıştır. Muhasebecilerden, sosyal sorumluluk içinde kamu yararını gözeterek, dürüst, tarafsız ve bağımsız bir biçimde gerekli mesleki hassasiyeti göstererek özenli çalışması beklenmektedir. Muhasebe etiğine göre; muhasebe meslek mensupları, faaliyetlerini sürdürmesi sırasında meslek örgütleri tarafından kabul edilen standartlara, Genel Kabul Görmüş Muhasebe Kavram ve İlkelerine uygun davranmalıdır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Muhasebe etiği, muhasebecilik mesleğindeki karar, davranış ve uygulamaların ahlaka uygunluğunu ortaya koymaktadır. Muhasebe etiği ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Yapılan bazı çalışmalar şöyledir;

Çubukçu (2012), yaptığı çalışmada Uluslararası Muhasebe Eğitimi Standartları Komitesi tarafından yayınlanan IES 4: Mesleki Değerler ve Tutum Standardı ve IEPS 1:

Mesleki Değerler, Etik ve Tutumları Geliştirme ve Sürdürme Yaklaşımları ortaya koymuş, işletme bölümü lisans ve lisansüstü eğitimlerdeki etik dersleri ile ilgili durum analizi yapmıştır. Çubukçu, dünyada etik eğitimi konusuna verilen önemin artışına paralel olarak, ülkemizde de üniversitelerin ilgili bölümlerinde etik ile ilgili derslerin hem daha erken dönemlerde yaygınlaşarak, zamanlamasının değişmesi hem de sayısının artması gerektiğini vurgulamıştır.

Ünsar ve Hozer (2012), çalışmalarında Edirne ilinde faaliyet gösteren SMMM'ler üzerinde gerçekleştirdiği, meslek mensuplarının meslek ahlakına ait tutumlarının belirlenmesine yönelik ankette 90 meslek mensubunun verdiği cevapları sosyo-demografik değişkenler belirleyerek analiz etmiş, analiz sonucunda meslek mensuplarının medeni durumlarına göre, baba ve anne eğitim durumlarına göre meslek mensupları arasında istatistiki anlamlı farklılık olduğunu belirlemiştir.

Güney ve Çınar (2012), çalışmalarında Erzurum ilinde faaliyet gösteren SMMM'ler üzerinde bir anket çalışması uygulamıştır. Çalışmasında 102 anketin değerlendirme sonuçları yer almaktadır. Yapılan bu çalışmada meslek mensuplarının etik ilkelerinin önemini farkında oldukları, bunlara aykırı davranışları tasvip etmedikleri ancak uygulamada etik dışı davranışların gözlemlendiği ve etik konusunda meslek kuruluşlarından daha fazla eğitim desteği talep ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca etik ilkelere bağlılığın eğitim ve gelir düzeyi ile doğru orantılı olarak arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alkan (2011), çalışmasında Türkiye'de 500'ün üzerinde SMMM olarak kayıtlı çalışanı olan illerde faaliyet gösteren SMMM'ler ve Türkiye'de yaşayan 18 yaşından büyük mükellefler kapsamında gerçekleştirdiği üç farklı anket çalışması sonuçları yer almaktadır. Toplamda 817 mükellef ve 1580 meslek mensubunun katılımı ile tamamlanan ankette 1580 anket değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmada muhasebe meslek mensuplarını meslek ahlakına aykırı fiillere iten sebeplerin başında "denetim eksikliği", ikinci sırayı "müşteri kaybetmeme" ve üçüncü sırayı "gelir dağılımındaki dengesizlikler (ekonomik sebepler)" belirtilmiştir. Açık uçlu olarak sorulan diğer seçeneğinde ise "düşük ücret tarifesi, TÜRMOB tarafından yapılan uygulama hataları ve adaletsiz vergi dağılımı" şeklinde cevaplar verilmiştir.

Yalçın (2011), çalışmasında TÜRMOB etik yönetmeliği ile dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, gizlilik ve mesleki davranış olarak belirlenen temel etik ilkeler konusunda tutumlarını araştırmak üzere bir anket formu hazırlayarak Türkiye'de bağımsız çalışan muhasebe meslek mensupları ve işletmelerin tutumları araştırmıştır. Meslek mensuplarından 412 ve işletmelerden 580 katılımcının verdikleri cevaplar analiz edildiğinde, yasalarda belirtilmese bile etik ilkelere uyulması gerektiği ve bağımsız çalışan meslek mensuplarının müşterilerinden emanet almasının yasaklanması ve dürüstlük, güvenilirlik ve tarafsızlığın mesleğin temelini oluşturduğu konusunda yüksek düzeyde bir katılım vardır.

Angay (Kutluk) ve Ersoy (2011), çalışmalarında muhasebe meslek mensuplarının etik yargı düzeylerini ve etik yargı düzeyi puanlarında demografik değişkenlere göre farklılaşma

olup olmadığını tespit etmek amacıyla Antalya'daki 150 SMMM'ye uygulamış oldukları anketin bulgularına göre, kadınların etik yargı düzeyi puanları, erkeklerden daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Muhasebe meslek mensuplarının etik yargı düzeyi puanları arasında meslek unvanı, yaş, öğrenim durumu, hayatının çoğunun geçtiği yer ve deneyime göre ise anlamlı bir farklılık bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Kaya ve Yanık (2011), çalışmalarında Erzurum ilinde çalışan meslek mensupları üzerinde bir anket uygulanmıştır. 124 katılımcının verdikleri cevaplara göre; meslek mensuplarının müşteri memnuniyetini çoğunlukla esas aldıkları, mükelleflerden etik kurallara uyulmaması yönünde telkin aldıkları ve mükelleflerin mali tabloların düzenlenmesine müdahil oldukları belirlenmiştir. Meslek mensuplarını etik dışı davranışa iten sebeplerin başında, büyük bir oranda mükellefler geldiği tespit edilmiştir. Vergi oranlarının yüksek oluşu ve vergi çeşitliliğinin çokluğu, mükellefleri vergi kaçırmaya iten nedenlerin başında gelmektedir. Meslek mensupları hizmet sunarken, bağımsız ve tarafsız davranmadıkları gözlemlenmiştir.

Kurt ve arkadaşlarının (2010), çalışmasında anket tekniği uygulanmış olup, araştırmanın evrenini ülkemizdeki dokuz üniversitelerin işletme, iktisat, muhasebe ve maliye bölümü son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrencilerin meslek etiğini algılama eğilimlerinin tespitine yönelik olarak yapılan anket çalışmasında meslek mensubu olabilecek adayların genel anlamda meslek etiğine uymayan davranışlara olumlu bakmadıkları tespit edilmiştir. Ancak kişisel kazançların yüksek olduğu durumlarda etik dışı davranışlara yönelme eğilimi artabileceği sonucuna varmışlardır.

Kurnaz ve Gümüş (2010), muhasebe eğitimi alan öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin algılamalarını belirleyebilmek için yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, muhasebe mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışları tasvip etmemektedir. Öğrencilerin etik davranışlara ilişkin algılamalarında, buldukları sınıflara göre farklılık çıkmış, üst sınıftaki öğrencilerin bu davranışlara gösterdiği hassasiyetin daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Özer ve Uyar (2010)'ın muhasebe meslek mensuplarının, bireysel etik felsefeleri ile mesleklerine karşı hissettikleri bağlılıkları araştıran çalışmalarında etik düşünce ile mesleki bağlılık arasında orta düzeyde bir ilişki bulduklarını belirtmişlerdir. Muhasebe meslek mensubunun etiksel açıdan dünyayı nasıl anlamlandırıldığı ile mesleğine karşı düşünceleri arasında bir sebep sonuç ilişkisi kurulabildiğini özellikle adalet, hakkaniyet, dürüstlük gibi değerleri ön planda tutan bireylerde mesleki bağlılığın duygusal boyutu öne çıkarken, rölativist ve çıkar odaklı bir etik düşünce yapısı benimseyen bireylerin devam bağlılığının öne çıktığını belirtmişlerdir.

Sakarya ve Kara (2010), çalışmalarında Balıkesir, Bursa, İstanbul ve İzmir'de SMMM ve YMM unvanlarıyla faaliyet gösteren meslek mensuplarına anket uygulamıştır. 226 katılımcının cevaplarının analizinde muhasebe meslek mensuplarının etik algılamalarının cinsiyete göre; etik algılamada bir farklılık olduğu, eğitim düzeyine göre; meslek

mensuplarının dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, gizlilik, mesleki davranış ve genel olarak etik algılaması değişkenleri ile ilgili meslek etiğine ilişkin algılamalarında herhangi bir farklılık bulunmadığı, unvana göre; meslek mensuplarının unvanları ile dürüstlük ve mesleki davranış değişkeni arasında anlamlı farklılıkların bulunduğu, mesleki deneyime göre; meslek mensuplarının mesleki yeterlilik ve özen ile mesleki davranış değişkenlerine ilişkin meslek etiğine bakış açıları arasında anlamlı farklılıkların olduğu, mükellef sayısına göre; meslek mensuplarının tarafsızlık değişkenine ilişkin meslek etiğine bakış açıları arasında mükellef sayısına göre anlamlı farklılığın olduğu, gelir düzeyine göre; meslek mensuplarının dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, gizlilik, mesleki davranış ve genel olarak etik algılaması alanlarıyla ilgili, herhangi bir farklılığın bulunmadığı, genel olarak meslek etiği ile ilgili değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi sonucunda dürüstlük ile tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, gizlilik ve genel olarak etik algılaması değişkenleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kısakürek ve Alpan, (2010)'ın Sivas'ta 112 muhasebe meslek mensubu ile gerçekleştirdiği anket sonuçlarına göre Çevresel baskıların, alınan eğitimlerin ve meslek örgütünün denetimlerinin etik kurallara uyulmasında etkili olduğu belirtilmiştir. Araştırma sonucuna göre, meslek mensubunun daha fazla para kazanma tutkusu kendi ahlaki zayıflığının etik dışı davranmasının önemli sebepleri arasında olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların eğitim kurumlarında meslek etiği derslerinin zorunlu olması gerektiği yönündeki görüşleri de çalışmada yer bulmuştur.

Ertaş ve Arslan (2009), çalışmalarında Çorum'da orta ölçekli üretim işletmelerinde çalışan bağımlı ve bağımsız muhasebecilerin, ulusal ve uluslararası kurumlar tarafından tespit edilen etik kurallarını algılama düzeylerini anket tekniği ile araştırmışlardır. 90 katılımcının cevaplarının analizi sonucunda; etik kurallarının algılanmasında bağımlı ve bağımsız muhasebeciler arasında anlamlı bir fark olmadığı, bu kuralların algılanmasının mesleki unvanlarına ve meslek deneyimine göre de değişmediği tespit edilmiştir.

Akbaş ve arkadaşları (2009) çalışmalarında İstanbul'da okuyan işletme bölümü öğrencilerinin meslek etiğine ilişkin değerlendirmelerini ortaya koymak amacıyla yaptıkları çalışmaya göre erkek öğrenciler, kız öğrencilere göre, bir işin gerçekleştirilmesi için etik dışı davranmamayı hak olarak görmektedir. Bunun yanında, kız öğrenciler, erkek öğrencilere göre, muhasebe mesleğinde etik ilkelerin var olmasının, hem problemlerin çözümüne katkısına hem de kamu yararına olan etkisine önem vermekte ve hem birey hem de toplum nezdinde farklılık yaratacağını düşünmektedir. Öğrenciler açısından, muhasebe mesleğine ilişkin etik algısı, tüm etik dışı davranışlarla, her ne kadar korelasyon dereceleri düşük olarak yansısız da, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki göstermektedir.

Kutlu (2008)'nin muhasebe mesleğiyle uğraşanların yaşadığı etik ikilem düzeyini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmasının sonuçlarına göre muhasebe meslek mensupları etik ikilemler yaşamakta, ancak ikilemin yoğunluğu gelir, yaş ve müşteri gibi değişkenlerin etkisiyle farklılaşabilmektedir. Yaşı daha genç olanlar, erkekler, daha az eğitim almış olanlar,

daha az sayıda müşterisi olanlar ve aylık geliri daha düşük olanlar, meslek hayatlarında daha çok etik ikilem yaşamaktadırlar. Müşteri kaybetme endişesi de yine bu gruplarda daha fazla etik ikilem yaşanmasına neden olmaktadır.

Bilen (2008), çalışmasında Doğu Anadolu Bölgesi'nde faaliyette bulunan muhasebe meslek mensuplarının mesleki etik kurallarına bakışlarını ve sorunlarını saptamak amacıyla bir anket çalışması yapmıştır. Bölge illerinden 296 katılımcının cevaplarının değerlendirilmesi sonucuna göre muhasebe meslek mensupları mesleğin yürütülmesinde etik değerlerin çok önemli olduğu görüşünü bildirmiştir. Ayrıca meslek mensubunda bulunması gereken en önemli etik kurallarına sırasıyla güven, tarafsızlık, sorumluluk, deneyim ve gizlilik olarak görüş bildirmişlerdir. Meslek mensuplarının tahsilat, meslektaşlar arasındaki rekabet, ücret tarifesinin altında defter tutulması ve ücret yetersizliği en önemli dört sorunu olarak tespit edilmiştir.

Zeytin (2007), çalışmasında Bilecik, Bursa, Eskişehir, Kütahya ve İstanbul'daki bağımsız muhasebe meslek mensupları üzerinde bir anket uygulamıştır. 360 katılımcının verdikleri cevaplara göre; bağımsız meslek mensupları genel olarak kendilerinin meslek etiği davranışını benimsedikleri görüşündedirler. Bağımsız muhasebe meslek mensupları yasaların ve mevzuatın sürekli değişmesine paralel olarak muhasebe meslek mensuplarının hatalı işlem yaptıklarını dolayısıyla yasaların ve mevzuatın sürekli değişmesinin muhasebe meslek mensuplarını hata yapmaya yönelttiğini düşünmektedirler. Muhasebe meslek mensupları, müşteri kaybetme korkusundan dolayı da etik dışı davranışlara yöneldikleri önermesine katılmamaktadırlar. Araştırma sonucuna göre etik dışı davranışlarda bulunmama gerekçesi olarak devlete olan bağımlılık ilk sırada gelmektedir.

Kirik (2007), çalışmasında Afyonkarahisar ilinde bulunan SMMM'lerle Eskişehir, Bilecik, Afyonkarahisar Yeminli Mali Müşavirler Odası üyesi 6 YMM'ler üzerinde gerçekleştirmiştir. Anket sonucunda göre Afyonkarahisar'da hata ve hilelerin yoğun olarak var olduğu ve bunun da muhasebe meslek etiğinde ciddi sapmalara sebep olduğu tespit edilmiştir. Bu sapmaların temelinde sadece muhasebeciler değil; özellikle mükellefler, hükümet politikaları, vergi uygulamaları, mesleki örgütlenme ve toplumsal yapı gibi faktörler de etkili olmaktadır. Meslek etiğini olumsuz etkileyen diğer bir neden olarak da muhasebecilerin kamu çıkarı ile mükellef çıkarı arasında yaşadıkları çatışmalar olduğu belirtilmiştir.

Özbirecikli ve Ural (2006), çalışmalarında Türkiye'deki muhasebeciler üzerinde etik konulu bir anket çalışmasını yedi bölgeden birer il seçerek toplamda 1000 kişiye uygulamıştır. Katılımcıların % 40'ının mesleki kararlarında etik ve sosyal sorumluluk kurallarına önem verdiğini, % 55'inin ise mesleki kararlarında etik ve sosyal sorumluluk kurallarına kısmen önem verdiğini belirttiğini tespit etmişlerdir. Muhasebecilerin bir eylem sonucunda oluşacak zararın derecesi hakkındaki inancı, bir eylemin ahlaki olarak kabul edilebilir ya da edilemez olduğu konusunda algılanan toplumsal fikir birliğinin derecesi arttıkça daha etiksel yargılamalarda bulduklarını belirtmektedirler. Erkeklerin kadınlara

göre daha etik dışı yargılamalarda bulduklarını tespit etmişlerdir. İş deneyimleri arttıkça mensupların daha etiksel yargılamalarda buldukları tespit edilmiştir.

Tükenmez ve Kutay (2005)'ın meslek mensubu açısından Türk toplumunun ahlaki prensiplere duyarlılık düzeyini ve ahlaki prensiplere duyarlılık düzeyi belirlenen meslek mensubunun farklı koşullar altında ahlaki davranışlarını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla muhasebe meslek mensuplarına uyguladıkları çalışmanın sonucuna göre muhasebe meslek mensubu gözünde, Türk toplumunun ahlaki ilkelere duyarsız bir toplum olduğu ortaya çıkmış, muhasebecilerin karar alma sürecine etki yapan ahlaki faktörlerin yanı sıra, her bir olaya özgü durumsal koşulların ve olayın muhasebeciler üzerinde yarattığı baskının, alınan karar üzerinde önemli etkisi olduğu düşünülebileceği öne sürülmüştür.

Mugan ve Atay (2003), Türk kız ve erkek işletme öğrencilerinin etik duyarlılık düzeyini ve ceza yargılarını muhasebe ve işletme konularındaki etik ikilem senaryolarıyla ölçmüştür. Öğrenciler daha önce aldıkları muhasebe derslerinden dolayı muhasebe ve işletme senaryolarını anlayacak düzeydedirler. Muhasebe konularındaki etik yargılarda cinsiyete göre bir farklılık göstermemiş, ancak işletme ile ilgili senaryolarda önemli cinsiyet farkı gözlenmiştir, kız öğrenciler daha etik farkındalık içindedirler. Ceza konusunda, muhasebe ortamında erkeklerin kızlardan daha sert cezaları uygun gördükleri gözlenmiş, işletme ortamındaki cezalarla ilgili anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, muhasebe meslek etiğine yönelik yapılan düzenlemeler sonrasında meslek etiğinin muhasebe meslek mensubu adayları tarafından algılanma düzeyini belirlemektir. Bu amaçla Türkiye’de nüfus yoğunluğu açısından ve ticaret açısından en yoğun il olan İstanbul ili evren olarak belirlenmiştir. Muhasebe meslek mensubu adaylarının arasında etik konusunda algı düzeyleri tespit edilerek, belirlediğimiz değişkenlere göre fark varsa tespit edilmeye çalışılacaktır.

4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde basit tesadüfi örnekleme yöntemi formülü (Nakip, 2003: 212-214) kullanılmıştır. İstanbul iline kayıtlı stajyerlerin toplam sayısının 2.12.2013 tarihi itibarıyla 11.737 olduğu TESMER tarafından bildirilmiştir. % 95 güven düzeyinde ve \pm %5 sapma aralığında 11.737 evren büyüklüğü için önerilen örneklem büyüklüğü olarak 373 meslek mensubu adayını ile anket yapılması gerektiği hesaplanmıştır. % 99 güven düzeyinde ve \pm %1 sapma aralığında ise örneklem büyüklüğü olarak 629 meslek mensubu adayını ile anket yapılması gerektiği hesaplanmaktadır. İstatistiki olarak analize dahil ettiğimiz 857 anket sayısı hem % 95 güven düzeyinde hem de % 99 güven düzeyinde toplanması önerilen örneklem büyüklüğünü fazlasıyla geçmektedir.

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada anket yöntemi kullanılmış olup, veriler basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen meslek mensubu adaylarına internet üzerinden uygulanan anket sorularına verdikleri cevaplar ile elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan anket soruları iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde meslek mensubu adaylarının demografik özellikleri ve meslek etiği hakkındaki kişisel düşünceleriyle ilgili sorular yer almaktadır. İkinci bölümde muhasebe meslek mensuplarını etik kurallarına aykırı faaliyetlere ittiği düşünülen sebepler belirlenerek, bu sebepler hakkında belirlediğimiz ifadeler hakkında meslek mensubu adaylarının düşüncelerini tespit etmek üzere 5'li Likert (5. Kesinlikle katılıyorum, 4.Katılıyorum, 3. Fikrim Yok, 2. Katılmıyorum, 1. Kesinlikle Katılmıyorum) ile ölçülen 25 adet ifade yer almaktadır. Böylece uygulanan ankette toplamda 36 adet soru yer almaktadır. Veriler IBM SPSS Statistics 21 Programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

6. ARAŞTIRMADA KULLANILAN TESTLER

Ankete verilen cevapların analizinde frekans, ortalama ve standart sapma (SS) değerlendirmeleriyle birlikte Independent Sample –testi (Levene testi) ve One Way Anova (Scheffe testi) testleri uygulanmıştır. Bununla birlikte çalışmamızda çok fazla tablo gösteremeyeceğimiz için sadece istatistiki olarak anlamlı dediğimiz ($P \leq 0,05$) sonuçlara yer verilmiştir.

T-Testi sadece iki grup arasında karşılaştırma yapmaya imkân tanımaktadır. Burada karşılaştırılan iki grubun normal dağılım sergileyen iki farklı evrenden tesadüfi olarak seçilmiş olması ve gözlemlerin birbirinden bağımsız olması gerekmektedir. Her iki grubun varyanslarının eşit olma zorunluluğu bulunmamakla birlikte, varyanslarının eşit olup olmaması durumuna göre farklı t değerleri hesaplanmaktadır (Altunışık vd., 2007: 175-176).

Uyguladığımız diğer parametrik analiz tekniği One-Way ANOVA'dır. İki'den fazla grubun karşılaştırılmasında uygulanmaktadır. Bu tekniğe Varyans analizi de denmektedir. ANOVA testinde karşılaştırma yapılan gruplar arasında bir farkın olup olmadığı gösterilmekle birlikte, bu farklılığa sebep olan grubun hangi grup olduğunu söyleyememektedir. Burada da en yaygın kullanılan Scheffe testi uygulanmıştır (Altunışık vd., 2007: 182-183).

7. ARAŞTIRMANIN GÜVENİLİRLİĞİ

Ankete yer alan 36 adet sorunun güvenilirliği Cronbach's Alpha yöntemi ile ölçülmüş ve Alpha katsayısı 0,870 olarak saptanmıştır. Sosyal bilim araştırmalarında minimum güvenilirlik düzeyinin %70 olması yeterli kabul edildiğinden, araştırmada sağlanan güvenilirlik düzeyinin oldukça geçerli olduğu ifade edilebilir.

8. ARAŞTIRMANIN FREKANS ANALİZİ SONUÇLARI

Araştırmamıza katılan meslek mensubu adaylarının % 58'nin stajının 1. Yılında % 27,8'nin stajının 2. Yılında olduğu ve % 13,7'sinin de stajının 3. Yılında oldukları Tablo 1'de görülmektedir. Araştırmamıza katılan adayların en fazla “26-30 yaş” aralığında olduğu yine Tablo 1'de görülmektedir. Adayları eğitim durumları açısından değerlendirdiğimizde ise Lisans mezunlarının yaklaşık % 88 ile ağırlıkta olduğu görülmektedir. Cinsiyet açısından katılımcıları değerlendirdiğimizde ise % 61,6 ile erkek katılımcıların fazla olduğu görülmektedir.

Meslek mensubu adaylarına mesleki etik kuralları hakkında bugüne kadar hiç eğitim alıp almadıkları sorulmuş, Tablo 2'de görülen sonuçlara göre katılımcı adayların yaklaşık %37'sinin bu soruya “Evet” cevabı verdiği görülmüştür.

Tablo 1: Meslek Mensubu Adaylarının Demografik Özellikleri

Stajının Kaçınıcılı Yılında	Frekans	%	Yaş Aralığı	Frekans	%
1. Yıl	500	58,3	25 yaş ve altı	161	18,8
2. Yıl	238	27,8	26-30 yaş aralığında	330	38,5
3. Yıl	117	13,7	31-35 yaş aralığında	240	28,0
Cevapsız	2	0,2	36 yaş ve üstü	126	14,7
Toplam	857	100,0	Toplam	857	100,0
Eğitim Durumu	Frekans	%	Cinsiyet	Frekans	%
Lisans	752	87,7	Bayan	327	38,2
Lisansüstü	105	12,3	Erkek	528	61,6
Toplam	857	100,0	Cevapsız	2	0,2
			Toplam	857	100,0

Tablo 2: Mesleki Etik Kuralları Hakkında Eğitim Alma Durumu

Cevaplar	Frekans	%
Evet	316	36,9
Hayır	539	62,9
Cevapsız	2	0,2
Toplam	857	100,0

Meslek mensubu adaylarına mesleki etik kuralları ile ilgili nerede eğitim aldıkları sorulmuş, alınan cevaplar Tablo 3'te verilmiştir. Adayların % 18,6 ile “TÜRMOB, TESMER vb. yayınları okuyarak “etik” hakkında bilgi sahibi oldum” cevabını daha çok verdikleri tespit edilmiştir. Tablo 3'te belirttiğimiz seçenekler dışında meslek mensuplarına “Mesleki Etik Kuralları” hakkında eğitim aldıkları yerleri yazmaları istenmiştir. Ailesinden, bazı mesleki kitaplardan, şu anda çalıştığı kurum/banka aracılığıyla, meslek mensuplarından, İSMMM Akademi'den, özel eğitim kurumları/dershanelerden, SMMM Staja Hazırlık

Kurslarından, Sabancı Holding'in etik kuralları ile ilgili eğitim derslerinden, iç denetim eğitiminden, üniversitede öğretim üyelerinden, uzaktan eğitim derslerinden, KOSGEB'ten aldığı eğitimden, DEHA Eğitim ürünlerinden gibi cevaplar alınmıştır.

Tablo 3: Mesleki Etik Kuralları Hakkında Eğitimin Nerede Alındığına İlişkin Durum

Eğitimin nerede alındığı	Evet	%
Lisans eğitimimde “etik” ile ilgili ders almıştım.	109	12,7
Ön lisans eğitimimde “etik” ile ilgili ders almıştım.	26	3,0
Lisansüstü eğitimimde “etik” ile ilgili ders almıştım.	26	3,0
Staj süresinde Mesleki Eğitim Semineri şeklinde “etik” ile ilgili ders almıştım.	81	9,5
TÜRMOB, TESMER vb. yayınları okuyarak “etik” hakkında bilgi sahibi oldum.	159	18,6

Tablo 4’te meslek mensubu adaylarının stajları süresince muhasebe meslek ahlakına aykırı herhangi bir olayla karşılaşmış olup karşılaşmadıklarına dair sorduğumuz sorunun cevapları verilmektedir. Bu sorumuza % 23,3 oranda “Evet” cevabı verilmiştir.

Tablo 4: Meslek Ahlakına Aykırı Bir Olayla Karşılaşma Durumu

Cevaplar	Frekans	%
Evet	200	23,3
Hayır	657	76,7
Toplam	857	100,0

Meslek mensubu adaylarına muhasebe meslek mensuplarını mesleki etik kurallarına aykırı faaliyetlere ittiği düşünülen sebepler hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplar ve ortalama değerleri Tablo 5’te ortalama değerlere göre büyükten küçüğe doğru sıralanarak verilmektedir. Bu sonuçlara göre en yüksek ortalama değerleri alan sebepler şöyle olmuştur:

- Müşteriyi kaçırmamak düşüncesi (4,24)
- Daha çok para kazanma isteği (4,19)
- Karakteristik özellikler (4,02)
- Meslekteki rekabetin yoğunluğu (4,00)

En düşük ortalama değeri alan sebepler ise şöyle olmuştur:

- Dinsel faktörler (2,46)
- Kişinin siyasi eğilimi (2,90)

Kararsız kalınan sebeplerden birkaçı ise şöyledir:

- Meslek odalarının yetersizliği (3,24)
- Geleneksel faktörler (3,25)

Tablo 5: Stajyerlerin, Muhasebe Meslek Mensuplarının Etik Kurallarına Aykırı Davranmalarının Sebeplerine İlişkin Görüşleri

Sebepler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ortalama
<u>Derecelendirme</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	
Müşteriyi kaçırmamak düşüncesi	9	22	54	381	316	4,24
Daha çok para kazanma isteği	16	40	52	342	331	4,19
Karakteristik özellikler	18	48	90	368	253	4,02
Meslekteki rekabetin yoğunluğu	19	61	69	358	270	4,00
Gelir dağılımındaki dengesizlikler	13	72	96	361	230	3,94
Denetim kurum ve işlevlerinin yetersizliği	22	60	113	322	254	3,94
Müşterilerin bu konuda baskı yapmaları	22	84	114	342	210	3,82
Ülkemizdeki mevcut yasal düzenlemelerin buna imkân sunması	24	80	133	320	217	3,81
Ücretlerin düşük olması	20	88	100	321	252	3,80
İşveren baskısı	25	78	110	348	211	3,80
Meslek yasasındaki yetersizlikler	22	99	147	313	192	3,72
Meslek eğitimlerinin yetersizliği	28	113	98	360	178	3,70
Mesleki saygınlığın toplumda az olması	29	121	99	264	259	3,70
Ekonomik istikrarsızlık	29	103	131	319	189	3,70
Kamu kurumlarındaki işleyiş süreci	34	101	177	287	174	3,60
Aileden gelen görgü ve terbiye eğitimindeki yetersizlikler	48	106	144	322	157	3,56
Mevzuatta sık sık değişiklikler yapılması	40	155	126	279	175	3,51
Mevzuatın çok karmaşık olması	43	169	140	269	152	3,41
Tecrübe yetersizliği	55	160	127	321	113	3,36
Mesleki yetkilerin azlığı	50	166	174	255	130	3,32
Kredi sağlayan kurumların işleyiş süreci	43	137	251	227	113	3,30
Geleneksel faktörler	47	156	227	252	96	3,25
Meslek odalarının yetersizliği	41	199	197	203	132	3,24

Kişinin siyasi eğilimi	86	209	205	200	78	2,90
Dinsel faktörler	161	265	223	93	36	2,46

9. ARAŞTIRMANIN TEST ANALİZİ SONUÇLARI

9.1. Independent Sample T- Testi Analizi Sonuçları

Meslek mensuplarını etik kurallarına aykırı faaliyetlere ittiği düşünülen sebepler meslek mensubu adaylarının eğitim durumlarına göre Independent Sample T-Testi'ne tabi tutulmuştur. Test sonucunda Tablo 6'da görülen sebeplerde lisans ve lisansüstü mezunlar arasında istatistiki olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiş olup, anlamlı bulunan sonuçlar koyu renkte Tablo 6'da verilmiştir. Meslek mensubu adayları meslek mensuplarını mesleki etik kurallarına aykırı faaliyetlere yönelten sebeplerden; meslek mensuplarının aileden gelen görgü ve terbiye yönünde eğitimlerinde yetersizlikler olduğu, meslek eğitimlerinin yetersiz olduğu ve denetim kurum ve işlevlerinin yetersiz olduğu şeklindeki sebeplerde meslek mensubu adaylarının eğitim durumlarına göre farklı düşündükleri tespit edilmiştir.

Tablo 6: Etik Dışı Davranmanın Sebepleri ile Stajyerlerin Eğitim Durumlarına Göre Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişki

Sebepler	Adayın Eğitim Durumu	Cevap	AO	t	sd	Sig. Levene Testi	P T-Testi
Aileden gelen görgü ve terbiye eğitimindeki yetersizlikler	Lisans	680	3,51	-2,856	775	,001	,004
	Lisansüstü	97	3,87	-3,129	133,505		,002
Meslek eğitimlerinin yetersizliği	Lisans	680	3,67	-2,482	775	,348	,013
	Lisansüstü	97	3,96	-2,447	123,853		,016
Denetim kurum ve işlevlerinin yetersizliği	Lisans	674	3,91	-1,989	769	,845	,047
	Lisansüstü	97	4,13	-1,992	125,391		,048

Meslek mensubu adayları meslek mensuplarını mesleki etik kurallarına aykırı faaliyetlere yönelten sebeplerden; meslek mensuplarının aileden gelen görgü ve terbiye yönünde eğitimlerinde yetersizlikler olduğu, meslek eğitimlerinin yetersiz olduğu ve denetim kurum ve işlevlerinin yetersiz olduğu şeklindeki sebeplerde meslek mensubu adaylarının eğitim durumlarına göre farklı düşündükleri tespit edilmiştir.

Tablo 7: Etik Dışı Davranmanın Sebepleri ile Stajyerlerin Etik Eğitimi Alma Durumları Arasındaki İlişki

Sebepler	Adayın Mesleki Etik Kuralları Eğitim Durumu	Cevap	AO	t	sd	Sig. Levene Testi	P T-Testi
Geleneksel faktörler	Eğitim Almış	285	3,14	-2,047	776	,279	,041
	Eğitim Almamış	493	3,31	-2,010	560,280		,045
Dinsel faktörler	Eğitim Almış	285	2,31	-2,849	776	,110	,004
	Eğitim Almamış	493	2,54	-2,892	619,996		,004
Meslek eğitimlerinin yetersizliği	Eğitim Almış	286	3,60	-2,086	775	002	,037
	Eğitim Almamış	491	3,77	-2,027	544,821		,043
Tecrübe yetersizliği	Eğitim Almış	285	3,23	-2,352	774	,032	,019
	Eğitim Almamış	491	3,43	-2,305	557,029		,022
Mesleki yetkilerin azlığı	Eğitim Almış	285	3,21	-2,013	773	,216	,045
	Eğitim Almamış	490	3,39	-1,979	563,647		,048
Mevzuatın çok karmaşık olması	Eğitim Almış	285	3,26	-2,792	771	,641	,005
	Eğitim Almamış	488	3,50	-2,780	586,870		,006
Mevzuattaki değişiklikler	Eğitim Almış	285	3,39	-2,192	773	,219	,029
	Eğitim Almamış	490	3,58	-2,176	580,375		,030
Meslek yasasındaki yetersizlikler	Eğitim Almış	284	3,56	-3,146	771	,000	,002
	Eğitim Almamış	489	3,81	-3,035	528,470		,003
Kamu kurumlarındaki işleyiş süreci	Eğitim Almış	283	3,46	-2,692	771	,350	,007
	Eğitim Almamış	490	3,68	-2,685	584,042		,007
Meslek odalarının yetersizliği	Eğitim Almış	284	3,08	-2,855	770	,775	,004
	Eğitim Almamış	488	3,33	-2,815	566,138		,005

Meslek mensuplarını etik kurallarına aykırı faaliyetlere ittiği düşünülen sebepler için meslek mensubu adaylarının etik kuralları hakkında eğitim alıp almama özelliklerine göre Independent Sample T-testi'ne tabi tutulmuştur. Test sonucunda anlamlı bulunan sonuçlar Tablo 7'de verilmektedir. Elde edilen sonuçlara göre mesleki etik kuralları hakkında eğitim almış olduğunu beyan eden adaylar lehine olumlu çıkan sebepler şöyledir:

- Geleneksel faktörler
- Dinsel faktörler

- Mesleki yetkilerin azlığı
- Mevzuatın çok karmaşık olması
- Mevzuatta sık sık değişiklikler yapılması
- Kamu kurumlarındaki işleyiş süreci
- Meslek odalarının yetersizliği

Meslek mensubu adaylarından mesleki etik kuralları hakkında eğitim almadığını beyan edenler lehine çıkan sebepler ise aşağıdadır:

- Meslek eğitimlerinin yetersizliği
- Tecrübe yetersizliği
- Meslek yasasındaki yetersizlikler

Tablo 8: Etik Dışı Davranmanın Sebepleri ile Stajyerlerin Cinsiyetleri Arasındaki İlişki

Sebepler	Cinsiyet	Cevap	AO	t	sd	Sig. Levene Testi	P T-Testi
Daha çok para kazanma isteği	Bayan	300	4,10	-2,330	779	,187	,020
	Erkek	481	4,25	-2,314	619,937		,021
Ücretlerin düşük olması	Bayan	300	3,78	-2,350	779	,319	,019
	Erkek	481	3,96	-2,358	641,542		,019
Müşteriyi kaçırmamak düşüncesi	Bayan	301	4,14	-2,932	780	,050	,003
	Erkek	481	4,31	-2,941	643,630		,003
Geleneksel faktörler	Bayan	299	3,14	-2,197	776	,877	,028
	Erkek	479	3,32	-2,192	627,551		,029
Meslek odalarının yetersizliği	Bayan	295	3,09	-2,747	770	,039	,006
	Erkek	477	3,33	-2,778	645,817		,006

Meslek mensuplarını etik kurallarına aykırı faaliyetlere ittiği düşünülen sebepler için meslek mensubu adaylarının cinsiyetlerine göre Independent Sample T-Testi'ne tabi tutulmuştur. Test sonucunda anlamlı bulunan sonuçlar Tablo 8'de verilmektedir. Elde edilen sonuçlara göre bayan adaylar lehine olumlu çıkan sonuçlardaki meslek mensuplarını mesleki faaliyetlerinde meslek etiğine aykırı faaliyetlere ittiği düşünülen sebepler şöyledir:

- Daha çok para kazanma isteği
- Ücretlerin düşük olması
- Geleneksel faktörler

Elde edilen sonuçlara göre erkek adaylar lehine olumlu çıkan sonuçlardaki meslek mensuplarını mesleki faaliyetlerinde meslek etiğine aykırı faaliyetlere ittiği düşünülen sebepler şöyledir:

- Müşteriyi kaçırmamak düşüncesi
- Meslek odalarının yetersizliği

9.2. One Way ANOVA Testi Sonuçları

Meslek mensubu adaylarının stajlarının kaçınıcı yılında oldukları açısından muhasebe meslek mensuplarını etik kurallarına aykırı faaliyetlere ittiği düşünülen sebepler için One Way ANOVA ve Scheffe Testi uyguladığımızda belirttiğimiz sebeplerle belirttiğimiz yaş aralıkları arasında Tablo 9 ve Tablo 10’da verilen sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 9: Etik Dışı Davranmanın Sebepleri ile Stajyerlerin Staj Süreleri Arasındaki İlişki

(One Way ANOVA Testi)

Sebepler	sd	Ortalama Kare	F	Sig.
Ücretlerin düşük olması	3	3,473	3,121	,025
	777	1,113		
Meslekteki rekabetin yoğunluğu	3	2,910	3,020	,029
	773	,963		
Meslek odalarının yetersizliği	3	6,885	5,141	,002
	768	1,339		
Ekonomik istikrarsızlık	3	3,275	2,756	,042
	767	1,188		

Tablo 10’da rakamsal verileri görülen sonuçlara göre;

- Meslekteki rekabetin yoğunluğu sebebinde; “25 yaş ve altı” ile “36 yaş ve üstü” yaş aralıklarında istatistiki fark olduğu ve “25 yaş ve altı” yaş aralığında olan meslek mensuplarının bu soruya daha fazla olumlu cevaplar verdiği görülmüştür.
- Meslek odalarının yetersizliği sebebinde; “25 yaş ve altı” ile “36 yaş ve üstü” yaş aralıklarında ve “26-30 yaş ” ile “36 yaş ve üstü” yaş aralıklarında istatistiki fark olduğu tespit edilmiştir. “25 yaş ve altı” ile “26-30 yaş” aralığında olan meslek mensuplarının bu soruya daha fazla olumlu cevaplar verdiği görülmüştür.

Ekonomik istikrarsızlık sebebinde; “25 yaş ve altı” ile “31-35 yaş” aralıklarında istatistiki fark olduğu tespit edilmiştir. “25 yaş ve altı” yaş aralığında olan meslek mensuplarının bu soruya daha fazla olumlu cevaplar verdiği görülmüştür

Tablo10: Etik Dışı Davranmanın Sebepleri ile Stajyerlerin Staj Süreleri Arasındaki İlişki

(Scheffe Testi)

Sebepler	Yaş aralığı	Yaş aralığı	Ortalama Farkı	Std. Hata	P
Meslekteki rekabetin yoğunluğu	25 yaş ve altı	26-30 yaş aralığı	,091	,100	,843
		31-35 yaş aralığı	,162	,105	,502
		36 yaş ve üstü	,350*	,123	,044
	26-30 yaş aralığı	25 yaş ve altı	-,091	,100	,843
		31-35 yaş aralığı	,071	,087	,882
		36 yaş ve üstü	,259	,107	,121
	31-35 yaş aralığı	25 yaş ve altı	-,162	,105	,502
		26-30 yaş aralığı	-,071	,087	,882
		36 yaş ve üstü	,188	,112	,422
	36 yaş ve üstü	25 yaş ve altı	-,350*	,123	,044
		26-30 yaş aralığı	-,259	,107	,121
		31-35 yaş aralığı	-,188	,112	,422
Meslek odalarının yetersizliği	25 yaş ve altı	26-30 yaş aralığı	,112	,119	,828
		31-35 yaş aralığı	,324	,125	,082
		36 yaş ve üstü	,484*	,145	,011
	26-30 yaş aralığı	25 yaş ve altı	-,112	,119	,828
		31-35 yaş aralığı	,212	,103	,239
		36 yaş ve üstü	,372*	,127	,035
	31-35 yaş aralığı	25 yaş ve altı	-,324	,125	,082
		26-30 yaş aralığı	-,212	,103	,239
		36 yaş ve üstü	,160	,132	,689
	36 yaş ve üstü	25 yaş ve altı	-,484*	,145	,011
		26-30 yaş aralığı	-,372*	,127	,035
		31-35 yaş aralığı	-,160	,132	,689
Ekonomik istikrarsızlık	25 yaş ve altı	26-30 yaş aralığı	,195	,112	,390
		31-35 yaş aralığı	,337*	,118	,043
		36 yaş ve üstü	,225	,137	,439
	26-30 yaş aralığı	25 yaş ve altı	-,195	,112	,390
		31-35 yaş aralığı	,142	,097	,542
		36 yaş ve üstü	,030	,119	,996

	31-35 yaş aralığı	25 yaş ve altı	-,337*	,118	,043
		26-30 yaş aralığı	-,142	,097	,542
		36 yaş ve üstü	-,112	,125	,847
	36 yaş ve üstü	25 yaş ve altı	-,225	,137	,439
		26-30 yaş aralığı	-,030	,119	,996
		31-35 yaş aralığı	,112	,125	,847

10. SONUÇ

Araştırmamıza katılan meslek mensubu adaylarından stajları süresince muhasebe meslek ahlakına aykırı bir olayla karşılaştığını belirtenlerin oranı % 23,3 olup, muhasebe meslek mensuplarını mesleki etik kurallarına aykırı faaliyetlere ittiği düşünülen sebeplerden “Müşteriyi kaçırmamak düşüncesi” sebebini en fazla işaretlemişlerdir. En az etki eden sebep olarak “Dinsel sebepler” seçeneği belirtmiştir.

Meslek mensuplarını mesleki etik kurallarına aykırı faaliyetlere yönelttiği düşünülen belirttiğimiz sebeplerle ilgili olarak belirlediğimiz değişkenler açısından analiz yapılmıştır. Eğitim durumu değişkenine göre; meslek mensubu adaylarının, aileden gelen görgü ve terbiye yönündeki eğitimlerinde meslek mensuplarında yetersizlikler olduğu, meslek eğitimlerinin yetersiz olduğu ve denetim kurum ve işlevlerinin yetersiz olduğu şeklindeki sebeplerde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Meslek mensubu adaylarının etik kuralları hakkında eğitim alıp almama özelliklerine göre verdikleri cevaplar analiz edildiğinde, mesleki etik kuralları hakkında eğitim almış olduğunu beyan eden adaylar lehine olumlu çıkan sebepler şöyle çıkmıştır: Geleneksel faktörler, dinsel faktörler, mesleki yetkilerin azlığı, mevzuatın çok karmaşık olması, mevzuatta sık sık değişiklikler yapılması, kamu kurumlarındaki işleyiş süreci, meslek odalarının yetersizliğidir. Meslek mensubu adaylarından mesleki etik kuralları hakkında eğitim almadığını beyan edenler lehine çıkan sebepler ise şöyledir: Meslek eğitimlerinin yetersizliği, tecrübe yetersizliği, meslek yasasındaki yetersizliklerdir.

Meslek mensuplarını mesleki etik kurallarına aykırı faaliyetlere yönelttiği düşünülen belirttiğimiz sebeplerle ilgili olarak adayların cinsiyet özelliklerine göre yaptığımız analiz sonucunda, bayan adaylar lehine olumlu çıkan sonuçlardaki sebepler şöyledir: Daha çok para kazanma isteği, ücretlerin düşük olması, geleneksel faktörlerdir. Elde edilen sonuçlara göre erkek adaylar lehine olumlu çıkan sonuçlardaki sebepler ise; müşteriyi kaçırmamak düşüncesi, meslek odalarının yetersizliği olarak çıkmıştır. Meslek mensuplarını mesleki etik kurallarına aykırı faaliyetlere yönelttiği düşünülen belirttiğimiz sebeplerle ilgili olarak adayların stajlarının kaçınıcı yılında oldukları açısından analiz ettiğimizde, belirttiğimiz sebeplerle “25 yaş ve altı”, “26-30 yaş” ve “36 yaş ve üstü” yaş aralıklarında istatistiki anlamlı fark olduğu tespit edilmiş ayrıntıları analizlerimizin sonunda açıklanmıştır.

Sonuç olarak meslek mensubu adaylarının etik algıları değerlendirildiğinde, meslek etiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiş; TÜRMOB/TESMER ve üniversitelerin meslek etiği konusunda özellikle uygulamalı eğitimlere yer vermeleri gerektiği ortaya konmuştur.

KAYNAKLAR

- Akbaş, Halil, Emre.- Özsözgün, Çalışkan, Arzu.- Özarslan, Emel. (2009), “Muhasebe Mesleğinde Etik Algısı ve Etik Dışı Davranışlarla İlişkisi: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme”, Öneri, Cilt 8, Sayı: 32, Temmuz, s. 175-184.
- Alkan, Alper, Tunga (2011), “Türkiye’de Muhasebe Meslek Standartlarının Oluşumunda Meslek Mensupları İle Mükelleflerin Yaklaşımları ve Öneriler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Altunışık, Remzi.- Coşkun, Recai.– Bayraktaroğlu, Serkan.- Yıldırım, Engin. (2007), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, 5. Baskı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Angay Kutluk, Filiz.- Ersoy, Ayten. (2011), “Muhasebe Meslek Üyelerinin Etik Yargı Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma”, Ege Akademik Bakış, Cilt: 11, Sayı: 3, Temmuz, s.425-438.
- Bilen, Abdülkadir (2008), “Doğu Anadolu Bölgesindeki Muhasebe Meslek Mensuplarının Profilleri, Etik Kurallarına Bakışları ve Meslek Sorunları Üzerine Bir Araştırma”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 85, Ocak-Şubat, s. 27-42.
- Çubukçu, Sezen (2012), “Uluslararası Muhasebe Eğitimi Standartları Komitesi Düzenlemeleri Çerçevesinde Etik Eğitime İlişkin Durum Analizi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 12 (1), s. 103-116.
- Ertaş, Fatih, Coşkun.- Arslan, Coşkun, Mihriban (2009), Bağımlı ve Bağımsız Muhasebecilerin Meslek Etiği Algılama Düzeylerine İlişkin Bir Araştırma, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı 27, Ocak, ss: 23-42.
- Güney, Selami.- Çınar, Orhan. (2012), “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin (SMMM) Etik Algıları: Erzurum Örneği”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 2, 2012, s. 91-106.
- Kaya, Nurullah.- Yanık, Ramazan. (2011), “Muhasebe Meslek Ahlakı, Etik ve Müşteri Tatmini İlişkisi”, EKEV Akademi Dergisi, Yıl: 15, Sayı: 49, Güz, s. 293-306.
- Kısakürek, M. Mustafa.- Alpan, Nesrin. (2010), “Muhasebe Meslek Etiği ve Sivas İlinde Bir Uygulama”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 47, s. 213-228.
- Kirik, Zafer, (2007), “Muhasebe Hata ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik: Afyonkarahisar’da Muhasebeciler Üzerine Bir Araştırma”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kurnaz, Niyazi.- Gümüş, Yusuf. (2010), “Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Muhasebe Mesleği ile İlgili Etik Dışı Davranışlara İlişkin Algı Analizi: Dumlupınar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Örneği”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 45, s. 157-174.
- Kurt, Ganite.- Okan, Pınar.- Başer, Furkan. (2010), “Muhasebe Meslek Mensubu Olabilecek Öğrencilerin Meslek Etiği Konusundaki Algılama ve Eğilimlerinin Belirlenmesi”, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, s. 1-20.
- Kutlu, Hüseyin, Ali (2008), “Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilimleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı: 63 (2), s. 143-170.
- Mugan, Can, Şimşak.- Atay, Dilek, Önkol (2003), “Contextual Effects on Ethical Sensivity and Penalty Judgments, Teaching Business Ethics”, Sayı: 7 (4), s. 341–363.
- Nakip, Mahir (2003), Pazarlama Araştırmaları Teknikler ve SPSS Destekli Uygulamalar, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Özbirecikli, Mehmet.- Ural, Tülin (2006), “Muhasebecilerin Mesleki Kararlarında Etik ve Sosyal Sorumluluğun Önemi Algılama Düzeyleri ve Etiksel Karar Alma Süreci: Türkiye Örneği”, TÜBİTAK Projesi, Proje No: SOBAG-104K012.
- Özer, Gökhan.- Uyar, Metin (2010), “Muhasebecilerin Etik Oryantasyonlarının Mesleki Bağlılığa Etkisi Üzerine Bir İnceleme”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 48, s.89-100.
- Sakarya, Şakir.- Kara, Suat (2010), “Türkiye’de Muhasebe Meslek Etiğine Yönelik Düzenlemeler ve Meslek Mensupları Tarafından Algılanması Üzerine Bir Alan Araştırması”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 12 (18), s. 57-72.
- Tükenmez, N. Mine.- Kutay, Nilgün (2005), “Muhasebe Meslek Mensubunun Karar Alma Sürecinde Meslek Ahlakının Yeri: Çok Boyutlu Analiz-İzmir Örneği”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 25, s.155-164.
- Ünsar, Agah, Sinan.- Hozer, Sinan. (2012), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Ahlakına Ait Tutumlarının Belirlenmesi: Edirne ili Örneği”, Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt: 49, Sayı: 571, s. 43-52.
- Yalçın, Selçuk (2011), “Muhasebe Meslek Mensupları ve İşletmelerin Etik Konusunda Tutumları: Türkiye Araştırması”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 52, Ekim, s.47-66.
- Zeytin, Mustafa (2007), “Bağımsız Muhasebe Meslek Mensuplarını Hata ve Etik Dışı Davranışlara Yönlendiren Faktörler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

